

УДК 1(091):115.4

Дронт С. П.,
аспірантка кафедри історії філософії філософського
факультету, Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (Україна, Київ),
mia.solomiya@gmail.com

ТРАДИЦІЯ АНТРОПОВИМІРНОГО ОСМИСЛЕННЯ ЧАСУ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Розглянута проблема часу в антроповимірній інтерпретації. Підкреслено актуальність даної тематики. Автор зосереджує увагу на ключових темпорологічних концепціях, котрі сформували підстави для антропологічного тлумачення часу. Проаналізовано концепції Августина, Локка, Канта та Бергсона та їх вплив на розвиток і вирішення парадоксів часу. У статті представлено філософське осмислення часу в якості головного ресурсу людського життя та людини як мірила цього часу.

Ключові слова: час, тривалість, душа, тяглість, пам'ять, модуси часу.

Проблема часу має особливе значення для людини і є однією з центральних тем філософської рефлексії. Питання про те, що таке час, яка його структура, спосіб існування його модусів, чи реальним є потік часу, чи це всього-на-всього ілюзія розуму, первинною чи вторинною сутністю він являється, постають перед метафізикою, антропологією, теорією пізнання, методологією науки і залишаються без відповідей. На даний момент навіть складно окреслити необхідні кінцеві умови для можливості вирішення парадоксів темпоральності, адже таємниця часу в філософсько-духовному вимірі взагалі не може бути вичерпаною. Навіть максимально широке охоплення матеріалу в цій темі не дає гарантії досягнення конкретики. Кожна наука чи галузь знання дотримується власного бачення у визначенні часу, проте, плюралізм цих концептуалізацій не допомагає у синтезі і редукції до якоїсь універсальної теорії.

Метою даної статті є дослідити та проаналізувати ті філософські концепції, які стали наріжними каменями в традиції антроповимірної інтерпретації часу. Оскільки темпоральність є необхідною ознакою і умовою в першу чергу людського буття, то на нашу думку, доцільно прояснити аспект антроповимірності часу. Зважаючи на те, що для людини час – це головний ресурс її життя, дослідити його сутність і природу неможливо поза сферами людського буття і пізнання; інакше це призведе до побудови викривленої і неповноцінної картини світу. В історії філософії до антропологічного виміру цієї теми зверталися майже всі мислителі, хто намагався розгадати загадку часу, серед яких Арістотель, Августин, Боецій, Р. Декарт, Дж. Локк, Д. Юм, І. Кант, Н. Аббаньяно, М. Бердяєв, М. Гайдеггер, Е. Гуссерль, А. Камю, М. Мерло-Понті, Ж. П. Сартр, М. Бубер, С. К'єрк'єгор, К. Ясперс, М. Шелер, П. Тілліх, Ж. Дерріда, Ж. Бодрійяр, Т. Еріксен та інші.

Отже, темою часу цікавились і досліджували майже всі «причетні» до філософування. Але першим, хто звернув увагу і пов'язав тему темпоральності з людиною і властивостями її душі був Августин. Хоча варто зауважити, що час як життя душі розглядав ще Плотін, але у нього мова йшла про світову космічну Душу. Час у світовій душі, яка включає в себе кожен індивідуальну душу. Саме Плотін був першим в античній філософській традиції, хто осмислив вічність як Бога. «Плотін перший, хто сформулював не темпоральне, а онтологічне поняття вічності. Вічність – це повнота буття»[4, с. 118].

Також про конститутивну роль людської душі стосовно часу говорив Арістотель. Для нього час представлений

рухом або зміною речей, однак, ототожнити час із рухом в жодному разі не можна. Події, що відбуваються в житті людини мають свій особливий порядок «минання». Сприймаючи цей порядок, ми сприймаємо час. «Час для Арістотеля не існує без свого змістовного наповнення, і являє собою розрізнення в подіях моментів «до» і «після» [5, с. 63]. «Знаходитись у часі» – для Арістотеля означає вимірювати рух або спостерігати його відсутність. Оскільки вимірювати може лише душа, то і час, можливий лише там, де є душа. Власною душею ми сприймаємо потік часу, при цьому, не спостерігаючи ніяких змін у просторі, але, помічаючи зміни, що відбуваються у самій душі. Тим самим душа ніби ділить час на частини, помічаючи різні моменти «тепер». Момент «тепер» – це найважливіша ланка в концерці часу Арістотеля, це та реальність, яка доступна лише людині. «Тепер» Арістотель уявляє у вигляді атома часу, характеризуючи його як неподільний. Ця неподільність має суперечливу природу: в ній немає ніякого руху, але немає і спокою. Цей момент «тепер» не являється частиною часу, навіть якимось мінімальним відрізком, – це межа. Тому, оскільки «тепер» є і початком, і кінцем, час для людини являється нескінченним в обидва боки – і в минуле, і в майбутнє. «Тепер», виступаючи водночас початком майбутнього й кінцем минулого, не тільки розділяє, але й являється умовою єдності часу. А відчуття потоку часу з'являється внаслідок того, що ми рухаємося разом із «тепер», яке в даний момент відкриває окремий зріз подій. З огляду на це бачимо, що ще в античній філософії були закладені підвалини в розумінні того, що за відсутності розумної душі час, здається, стояв би осторонь від людини, не було б того, хто зміг би зафіксувати його плин.

Фундатором антроповимірної інтерпретації часу в історії західноєвропейської філософії справедливо можна назвати Августина, який розглянув час як невід'ємний феномен і властивість виключно людського буття. Для нього розгадка таємниці часу не десь у світі, а в самій людині.

Концепція часу Августина являє собою синтез платонізму з християнським віровченням. Існує справжнє буття у своїй абсолютній повноті, в ньому відразу актуалізовані всі можливості, а неможливого немає взагалі. Таким абсолютним буттям володіє лише Бог. А є ще неповноцінне відображення цього буття, або його тінь – це божі творіння. Все створене Богом лиш більшою або меншою мірою наближене до повноти божественного буття. Тобто ця повнота не доступна вся відразу і одночасно, тому реальність людської природи триває в часі. «Тривалий час робить тривалими безліч плінних моментів, які не можуть не змінювати один одного; у вічності ж ніщо не минає, все перебуває як теперішнє у всій повноті; час же у всій повноті одночасно перебувати не може» [1]. Таким чином для Августина час – це не стільки властивість буття, скільки його нестачі. Час – це ніби відбиток небуття в бутті світу, створений Богом з нічого. На цьому ґрунтується парадоксальність часу, зауважена Августином. Адже теперішній час «стає собою» тільки тоді, коли втрачає своє буття. «Теперішнє стає часом тільки через те, що переходить в минуле. Як ми можемо говорити про те, що він є, коли і причина його виникнення в тому, що його не буде!» [1]. Також наше теперішнє не має тривалості, що знову підтверджує його устремління перетворитись в ніщо: «...І навіть

та сама година складається з минулих часточок: ті, що промайнули – в минулому, котрі залишилися – в майбутньому. Теперішнім можна назвати момент, який неможливо розділити на менші частки, але й він стрімко летить з майбутнього в минуле. Тривалості в ньому немає. Теперішнє не триває» [1].

Проте, не можна сказати, що позиція Августина близька до маніхейства з протиставленням буття і небуття, так як для нього час – це не стільки боротьба, а більше характеристика способу існування людини в світі. Час – це виключно

людська властивість існування, бо ангели володіють такою повнотою буття, яка перевершує людські здатності до сприйняття тривалості. Августин вперше говорить про людину як про особистість, котра веде внутрішній діалог з Богом та здатна до самоусвідомлення через переживання конкретних станів власної душі.

Запитуючи про джерело появи часу, Августин міркує: «Час, перетворюючись з майбутнього на теперішнє, з'являється з якоїсь схованки, перетворившись на минуле, знову ховається у сховку» [1]. І мислитель дає собі відповідь: «Час – це тяглість. Можливо, навіть самої душі» [1]. Людська душа здатна сприймати і зберігати образи свого сприйняття, але не всі відразу, а у деякій послідовності, частинами, ніби розтягуючись і зміщуючи вісь сприйняття від однієї ланки до іншої. Перебуваючи в сфері актуального сприйняття, людина може розтягувати його межі.

Августин чітко локалізував витoki часу в людському способі існування. У світі немає часу – ні в земному, ні в небесному. Час з'являється тоді, коли людина, позбавлена райської досконалості, здобуває чуттєву обмеженість своєї тілесності і починає сприймати реалії земного світу. Час стає проявом трагічної розірваності людського буття в земному світі, яку можна буде подолати в світі Божому, після переходу з часу у Вічність.

Ця лінія антроповимірності часу була продовжена в епоху Модерну через теорію суб'єктів в різних формах психологізму та сенсуалізму. Представники британського емпіризму – Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм звели об'єктивну тривалість до суб'єктивного сприйняття часу. Так, наприклад, Локк вбачає джерело походження поняття часу в ідеї «послідовності» ідей та станів, що змінюються в нашій душі. Життя душі стає прихистком для часу. В цьому моменті Локк близький до Августина, проте, якщо у Августина «внутрішня людина» визначена теологічним контекстом, то психологія Локка позбавлена цього контексту і є основою гносеології. Спостереження за змінами, що відбуваються в душі є тими первинними чинниками, що впливають на формування нашого уявлення про час і тривалість. Локк описує тривалість як «мінливу тяглість», частини якої зникають і з'являються безперервно змінюючи одна одну. «Ідею тривалості маємо від рефлексії над рухливим ланцюгом наших ідей» [7, с. 159]. Тобто ідея тривалості виникає внаслідок рефлексії над внутрішніми станами душі, а потік часу рухається не десь ззовні, а у внутрішньому світі людини.

Трансценденталізм Канта також закладає «цеглинку» у побудову антроповимірної інтерпретації часу. У розділах «Трансцендентальної естетики» Кант деталізує і поглиблює вчення Августина про те, що час не володіє самостійним буттям, вбудовуючи його в загальну теорію трансцендентального суб'єкта. Так само як людина

відокремлена від світу і робить про нього висновки лиш на основі чуттєвих сприйнятів та вражень, так і природа часу не має реального субстанційного існування. Час – це спосіб, яким «Я» являє себе світу і засіб для опису того, що відбувається у свідомості. Його більше цікавить не те, як ми усвідомлюємо час, а те, які функції час відіграє в структурі пізнавальної діяльності. Переживання часу – це аж ніяк не досвід сприйняття деякої автономної реальності, це умова можливості будь-якого сприйняття.

Каркас пізнавальної діяльності побудований з абстрактій, кожна з яких пронизана часом. Будь-яке пізнання відбувається на темпоральному фоні, який необхідний для утворення довшеної структури свідомості. Для Канта час – це перш все умова пізнання та основа будь-якого розуміння. Недоречно визначати минуле, теперішнє і майбутнє як моменти часу, або сам час як їх єдність; потрібно спершу вказати і довести темпоральність цих модусів, виявивши сенс їх єдності в контексті конкретних проблем. Врешті виявлення цих смислів темпоралізує минуле, теперішнє і майбутнє і перетворює їх на моменти часу.

Кант сформулював фундамент методології, яку згодом розвинув Гусерль: «...свідомість розкривається через темпоральні характеристики, а час завдяки функціям свідомості» [8, с. 35]. Помістивши час в структуру людського існування, Кант зробив значний внесок у створення суб'єктивної теорії часу. Поряд з тим концепція про трансцендентального суб'єкта створила передумови для звільнення проблеми часу від пут внутрішнього світу людини і проявлення онтологічного виміру часу. Навіть як апіорна форма чуттєвого сприйняття час має значення лише в контексті сприйняття кимось реального буття: «змінюється не сам час, а щось у часі. Отже, для цього [поняття] потрібне сприйняття якогось існування і послідовності його визначень, себто досвід» [6, с. 68]. Для Канта час – це спосіб входження буття в людське існування і пізнання. Ми приходимо до висновку, що в межах антропологічного виміру інтерпретації темпоральності, Канту вдалося віднайти шляхи подолання прірви між суб'єктивним та онтологічним способами визначення часу.

Наступним мислителем, кого на нашу думку, варто внести до творців антроповимірного тлумачення часу є Анрі Бергсон. Проблема часу і свободи стали ключовими темами ранньої філософії А. Бергсона. Наслідуючи Декарта Бергсон чітко розмежував внутрішній світ психічної тривалості і зовнішній світ фізичної тяглістості, внаслідок чого, час виявляється не принципом буття загалом, а штучним суб'єктивним витвором людської психіки.

В «Досвіді про безпосередні дані свідомості» він сформулював концепцію тривалості, яка перевернула традиційні філософські уявлення про час і свідчила про суттєві зрушення у філософському осмисленні і описі реальності. Бергсона не задовільняє фізикалістське розуміння часу, яке на його думку занадто механістичне і не відповідає нашим внутрішнім уявленням про темпоральність. Тому він рухається шляхом Декарта і намагається побудувати свою концепцію, шляхом аналізу власного внутрішнього досвіду, зануренням у глибини свідомості з наголосом на саморефлексії. Бо саме власний досвід підказує нам, що плин часу безперервний, тоді як наукові теорії і класична філософія репрезентують час

як однорідне середовище, яке складається з дискретних елементів.

Час для Бергсона не є чимось абстрактним, що «протікає» незалежно від нас; час складає внутрішню суть нашої свідомості, живе і звучить в нас як «неперервна мелодія нашого внутрішнього життя». Цю мелодію не можна розбити на окремі моменти, так само як не буває ізольованих станів душі: в душі все переплетено, все перебуває в динамічно-напруженому синтезі, в процесі постійної творчості та змін. В людській душі немає нічого просторового, протяжного, нічого кількісного: є лише чиста якість, - реальний час. Власне кажучи, тривалість, творчість, свобода, становлення – все це для Бергсона синоніми, які говорять про якісну неповторність, невичерпність і цілісність індивідуальної свідомості, яка не піддається традиційним інтелектуальним методам дослідження і досягається за допомогою особливої здатності – інтуїції.

А. Бергсон фіксує наявність внутрішнього емоційно-зabarвленого часу, відрізняючи його від математичного часу. Він говорить про реальний час – це тривалість, та умовний час – винайдений наукою і побутовим мисленням з практичною метою – виміряти його. Реальний час не піддається вимірюванню, бо він неподільний та неперервний, тому всі операції з вимірюванням часу є умовностями. Бергсон вважає, що час це не той феномен, який можна описати ззовні, тому що це перетворює час у просторовість, тоді час стає неперервною лінією, яка рухається у два боки і складається з нескінченної кількості миттєвостей. Час можна пережити тільки внутрішньо. Тільки свідомість може вловити незавершену плінність часу.

Плин внутрішнього часу людини це об'єктивний процес, який від неї абсолютно не залежить, проте, і тут помітний слід Августина, - людина може зосередити увагу на внутрішньому Я і відчуті цей потік. «Тільки всередині мене є процес організації і взаємопроникнення, який формує реальну тривалість часу. Лише завдяки могому внутрішньому маятнику, що відмірює коливання минулого, я можу відчуті ритм теперішнього часу» [3, с. 92].

Головною методологічною помилкою в науці та філософії, що перешкоджає дістатися до суті часу є просторування часу. Оскільки тривалість неможливо локалізувати і вона залишається невидимою для людини, то виникає її постійна підміна на просторові образи, зафіксовані у ній як у дзеркалі. Спостерігаючи за кількісною однорідністю простору, людина проєктує її на тривалість власного життя і потрапляє у пізнавальну пастку. Але внутрішній досвід підказує нам, що час – це досвід якісних змін. Адже час не можна розглядати так як простір, а саме як однорідне середовище однакових елементів. Час – це нелокалізована єдність якісно різних станів. Цей внутрішній час-якість Бергсон називає тривалістю. В тривалості стани свідомості не настають один після одного, а взаємопроникають, забезпечуючи неперервність.

Тривалість є найглибшим шаром психічної реальності та найбільш адекватним вираженням життя. Конкретний час – це життєвий потік з елементами новизни в кожній миті. Бергсон порівнює час з клубком ниток, який збільшуючись, не втрачає надбаного. «Тривалість, за своєю суттю, – це продовження того, чого більше немає

у тому, що є» [2, с. 87]. В протяжному потоці свідомості моменти часу взаємопроникають, нанизуються один на одного і укріплюють один одного. Це взаємопроникнення моментів часу здійснюється завдяки пам'яті, яка перетворює час в цілісну структуру. Пам'ять не лише зберігає минуле, а й впорядковує сучасне. Вона вміщує мережу образів, що виникають при взаємодії зі світом і допомагає класифікувати події теперішнього: організовує потік свідомості, виокремлюючи в ньому моменти «до» і «після», тим самим забезпечує цілісність людської особистості.

На думку А. Бергсона, пам'ять не можна лінійно виміряти; в своєму актуальному теперішньому можна повернутися до будь якого епізоду пам'яті, і зробити його першим. В неактуалізованому вигляді все наше минуле обростає все новими і новими даними. Епізоди, які викликає пам'ять, завжди обумовлені раціональними цілями повсякденного життя; і чим потужніша пам'ять, чим вона витонченіша і багатша, тим складніші і тонші епізоди викликає. Оскільки пам'ять постійно ускладнюється, самозаглиблюється і саморозвивається ми вириваємось із детермінізму. Людина до потоку нових вражень додає пам'ять і використовує її для прийняття рішень.

Наше актуальне існування, по мірі того, як воно розгортається в часі, подвоюється існуванням віртуальним, так званим «зображенням в дзеркалі». Кожна мить нашого життя дає дві сторони: вона актуальна і віртуальна: сприйняття з одного боку, і спогад – з іншого. Мить розщеплюється зі своїм настанням, власне час і полягає в цьому розщепленні. Мить теперішнього – це завжди перехід, невловима межа між минулим і майбутнім, могла б перетворитися у звичайну абстракцію, якби не це рухоме дзеркало, яке постійно відбиває сприйняття у вигляді спогадів. Коли це розщеплення, яке стосується всього, що ми бачимо, чуємо, відчуваємо, переживаємо, доходить до свідомості, то вибудовується схема переживання нами часу: сприйняття, які переходять у спогади. Для Бергсона немає «Я», що стоїть на роздоріжжі часу, є «Я» на шляху вічного перетворення, що подорожує різними станами душі.

Інтерпретація часу А. Бергсоном цікава ще й тим, що час він наділяє лише двома модусами – минулим і теперішнім, і не згадує про майбутнє. Майбутнє – є тією ще незаповненою порожнечою, це та область діяльності людини, яка пов'язана з творчістю, це те чого немає, тому він і не може його категоріально пов'язати з уже існуючим. Майбутнє в структурі тривалості Бергсона не має власного статусу тому не впливає на формування сенсів.

Час – це не річ, це безпосереднє переживання, сприйняття і усвідомлення буття. Таким чином, ми бачимо, що Бергсон пропонує розглядіти особливу форму темпорального буття, яке фундаментально відрізняється від буття фізичного світу. По-іншому, час – це особлива форма не фізичного, а віртуального збереження буття, шляхом накопичення інтенсивних і нематеріальних результатів існування в тривалості.

Коли мова заходить про темпоральне буття Всесвіту та про тривалість існування фізичного світу, то, на думку Бергсона, це можливо лише за умови усвідомленого буття світу та знання про наявність глобального спостерігача, котрий накопичує цю тривалість. Тут можна розглядіти релятивістський доказ буття Бога, хоча Бергсон і не дає однозначної відповіді на це питання.

Отже, не претендуючи на повне і вичерпне дослідження антроповимірного осмислення часу в історії філософії, ми проаналізували ключові темпорологічні концепції, які на нашу думку здійснили вирішальну роль у формуванні антроповимірної перспективи тематизації проблеми часу. Появу такого напрямку інтерпретації ми пов'язуємо з іменем Августина. Саме він послідовно розглянув час як властивість виключно людського буття, поєднавши його з життям індивідуальної душі, яка і забезпечує темпоральний спосіб сприйняття світу. В епоху Модерну антропологічна лінія темпоральності розвинулась в рамках теорії суб'єкта в різних формах психологізму та сенсуалізму. За ними А. Бергсон відродив трактування якісного характеру часу, як потоку самого життя; часу, в якому можна діяти вільно. Така ідея зустрічалась у концепціях Локка, Берклі та Юма і на ній Бергсон збудував фундамент темпоральності для феноменології Гуссерля і фундаментальної онтології Гайдеггера.

Список використаних джерела

1. Августин Бл. Исповедь. [електронне джерело]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/avgus01/index.htm>
2. Бергсон А. Длительность и одновременность. – М.: «Добросвет», «Издательство „КДУ“», 2013. — 160 с.
3. Бергсон А. Опыт о непосредственных данных сознания. / [пер.Б.С. Бычковского]. – Собр. соч. в 4 т., Т. 1, – М.: Московский клуб, 1992. – 336 с.
4. Бородай Т. Ю. О вечности мира // Антропология культуры. Вып. 1. М.: ОГИ, 2002. С. 111–150.
5. Гайденок П.П. Время. Длительность. Вечность. Проблема времени в европейской философии и науке. – М.: Прогресс-Традиция, 2006. – 464 с.
6. Кант И. Критика чистого разума / Кант Имануель; [пер. з нім., примітки та післямова І.Бурковського]. – К.: Юніверс, 2004. – 240 с. (Філософська думка)
7. Локк Джон. Розвідка про людське розуміння у 4-х книгах // Книга 2 – Про ідеї. «Акта», 2002. – 607 с.
8. Молчанов В. И. Время и сознание. Критика феноменологической философии: Моногр. – М.: Высш. шк., 1998. – 144 с.
9. Судьба европейского проекта времени. Сборник статей. Отв. ред. О.К. Румянцев. – М.: Прогресс-Традиция. – 2009. – 720 с

References

1. Avgustin Bl. Ispoved. [elektronne dzerelo]. – Rezhym dostupu: <http://psylib.org.ua/books/avgus01/index.htm>
2. Bergson A. Dlitelnost i odnovremennost. – M.: «Dobrosvet», «Izdatelstvo KDU», 2013. — 160 s.
3. Bergson A. Opyt o neposredstvennyh dannyh soznaniya. / [per. B.S. Bychkovskogo]. – Sobr.soch. v 4 t.,T.1, – M.: Moskovskii klub, 1992. – 336 s.
4. Borodai T.U. O vechnosti mira // Antropogiya kul'tury. Vyp.1. M.: OGI, 2002. S. 111–150.
5. Gaidenko P.P. Vremia. Dlitelnost. Vechnost. Problema vremeni v evropeiskoi filosofii i nauke. – M.: Progress-Traditsiya, 2006. – 464 s.
6. Kant I. Krytyka chystogo rozumu / Kant Imanuel; [per. z nim., prymitky ta pislyamova I.Burkovskogo]. – K.:Univer, 2004. – 240 s. (Philosophska dumka)
7. Lokk Dzhon. Rozvidka pro lyudskoe rozuminnia u 4-h knyгах // Knuga 2 – Pro idei. «Akta», – 2002. – 607 s.
8. Molchanov V.I. Vremia i soznaniye. Kritika fenomenologicheskoy filosofii: Monogr. – M.: Vyssh.shk., 1998. – 144 s.
9. Sudba evropeiskogo proekta vremeni. Sbornik stattej. Otv.red. O.K. Romyantsev. – M.: Progress-Traditsiya. – 2009. – 720 s.

Dron S. P., PhD student in philosophy, History of Philosophy Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), mia.solomiya@gmail.com

Tradition of anthropomeasurable time reflection in the history of philosophy

The article examines the problem of time in anthropomeasurable interpretation. Topicality of this theme is underlined. Author focuses on the main temporality conceptions, which formed a basis for anthropological understanding of time. We analyzed Augustine's, Locke's, Kant's and Bergson's time conceptions, their impact on

development and resolving the paradoxes of time. The article presents philosophical reflection of time as a main resource of human life and human being as a measure of this time.

Keywords: time, duration, soul, extension, memory, modes of time.

Dron S. P., аспирантка кафедри історії філософії, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна, Київ), mia.solomiya@gmail.com

Традиция антропомерного осмысления времени в истории философии

Рассмотрена проблема времени в антропомерной интерпретации. Подчеркнуто актуальность данной тематики. Автор сосредотачивает внимание на ключевых темпорологических концепциях, которые сформировали основания для антропологического истолкования времени. Проанализировано концепции Августина, Локка, Канта и Бергсона и их влияние на развитие и решение парадоксов времени. В статье представлено философское осмысление времени в качестве главного ресурса человеческой жизни и человека как мерила этого времени.

Ключевые слова: время, длительность, душа, протяженность, память, модусы времени.

* * *

УДК 130.2:159.922.4

Марасюк С. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпропетровський гуманітарний університет» (Україна, Дніпропетровськ), marasyuk@ukr.net

Український провінціалізм як предмет соціально-філософського дискурсу

Дасться аналіз провінціалізму як складного та багатогранного феномена організації суспільного життя. Автор ставить за мету дослідити український провінціалізм в межах соціально-філософського дискурсу та проаналізувати феномен в контексті процесів національного самовизначення українського народу. Висвітлюються особливості українського провінціалізму в історичному аспекті, малоросійство як комплекс провінціалізму; розглядаються сучасний регіоналізм в контексті функціонування локальних спільнот, локалізм як соціокультурне явище в його проявах і наслідках для нації – та державотворення; з'ясується місце провінціалізму в сучасному глобалізованому світі. Автор робить висновок, що провінціалізм мав значний вплив на формування української нації та національної свідомості населення країни. Сегментація українського суспільства відбувається на основі переваги локального над загальним, актуалізація ролі і впливу локальних спільнот, закріплюючись в регіоналізмі, абсолютизує цінність децентралізації, що позначається на єдності й цілісності країни.

Ключові слова: глобалізація, державотворення, локалізм, малоросійство, національне самовизначення, націєтворення, провінціалізм, регіоналізм.

Проблема провінціалізму має досить багатогранну природу, завдяки чому характеризується проявами в різних сферах громадського життя. В свою чергу суспільна організація відображає особливості формування національної спільноти та процеси консолідації або сегментації. Актуальність феномену провінціалізму на фоні інтеграційних процесів у світі не зменшується з часом, а набирає нових втілень і реалізується якщо не в протилежних тенденціях щодо націєтворення, то принаймні в його альтернативності.

Сучасність показує, що побудова громадського життя має свої національні особливості і спирається на багатовікові традиції. Формування традицій відбувається не завжди синхронно в спільнотах, які раніш розвивались як частини різних політичних утворень. Сегментоване за принципом переваги власного локального життя суспільство наражається на певні проблеми, вирішення яких не можливе в суто політичній площині. Це в першу чергу стосується сприйняття різних об'єднуючих або роз'єднуючих символів та інтерпретації минулого.